

การพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพทอผ้าไหมของทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่* Thai Silk Weaving Vocational Curriculum Development for Chiang Mai Women Correctional Institution

จันท์จิตร ธีเยรสิริ^{1**}, ศิริอมร กาวีระ², นรพรรณ โพธิพิฤกษ์³ และคณะ
Junjit Thiensiri^{1**}, Siriamorn Kaweera², Naraphan Potipruek³ and Others

¹ภาควิชาการประกอบการ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น
เลขที่ 120 ถนนมหิดล อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 50100

¹Entrepreneurship Department, Business Administration Faculty, The Far Eastern University
120 Mahidol Road, Muang District, Chiang Mai 50100

²ภาควิชาการจัดการ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น
120 ถนนมหิดล อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

²Management Department, Business Administration Faculty, The Far Eastern University
120 Mahidol Road, Muang District, Chiang Mai 50100

³ภาควิชาการจัดการการท่องเที่ยว คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น
120 ถนนมหิดล อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 50100

³Tourism Management Department, Business Administration Faculty, The Far Eastern University
120 Mahidol Road, Muang District, Chiang Mai 50100

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพทอผ้าไหมของทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 ผู้ต้องขังทั้งที่มีและไม่มีประสบการณ์ทอผ้าไหม จำนวน 35 คน กลุ่มที่ 2 ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มฝึกวิชาชีพทอผ้าไหม จำนวน 5 คน และกลุ่มที่ 3 วิทยากรสอนทอผ้าไหม เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การจัดสนทนากลุ่ม การสังเกตและบันทึกในแบบบันทึกกิจกรรม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content

*บทความนี้เรียบเรียงบางส่วนจากงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพทอผ้าไหมแบบมีส่วนร่วมของทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่

**ผู้เขียนหลัก
อีเมล: junjit@feu.edu

Analysis) ผลการวิจัยได้หลักสูตรวิชาชีพทอผ้าไหมของทัณฑสถานหญิง คือหลักสูตรวิชาชีพทอผ้าไหมยกดอก (ลายนารีसानฝัน) มีจุดประสงค์หลักของหลักสูตรเพื่อให้ผู้ต้องขังมีความรู้และความเข้าใจในกระบวนการทอผ้าไหมยกดอกจนเกิดทักษะสามารถปฏิบัติได้ ระยะเวลาในเรียนจำนวน 380 ชั่วโมง โครงสร้างของหลักสูตรวิชาชีพ ประกอบด้วย (1) ภาพรวมของกระบวนการทอผ้าไหม (2) วัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือที่ใช้ในการทอผ้าไหม (3) การกรอไหม (4) การสาวไหม (5) การเข้าพันหัวและเข้าหัวม้วน (6) การเก็บตะกอกเขาเหยียบ/ การเก็บตะกอกผืนผ้า (7) การเขียนลาย (8) การคัดลาย (9) การเก็บตะกอดอก (10) การทอผ้าและตรวจเช็คความเรียบร้อยของผืนผ้า (11) การตลาดผ้าไหมไทย (12) การวัดและประเมิน

คำสำคัญ

การพัฒนาหลักสูตร หลักสูตรวิชาชีพทอผ้าไหม ทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่

Abstract

The research aimed at developing Thai Silk Weaving Vocational Curriculum for Chiang Mai Women Correctional Institution. It was a participatory action research. There were 3 samples comprised of Group 1: 35 prisoners with and without experience of silk weaving, Group 2: 5 management and officials from Chiang Mai Women Correctional Institution who were involved with the Thai silk weaving training group, and Group 3: a Thai silk weaving instructor. The tools for collecting data were the questionnaires, interview, group discussion, observation and recording in the activity log. Statistics used for data analysis included percentage and mean. The content analysis was also applied. The research findings resulted in the Thai Silk Weaving Vocational Curriculum for Women Correctional Institution which is Brocade Thai Silk Weaving Vocational Curriculum (Naree Sanfan Pattern). The main objective of the curriculum is to provide the prisoners with knowledge and understanding of the Brocade Thai silk weaving process until they gain a skill and can actually perform the work. The learning duration was 380 hours. The structure of the vocational curriculum consisted of (1) The overview of the silk weaving process, (2) The materials and tools used in silk weaving, (3) Silk spinning, (4) Silk reeling (5) Thread winding and sewing frame arrangement, (6) Threads pattern arrangement by heddles (keb-ta-ko-khao-yeab), (7) Drawing flower design, (8) Inserting flower design, (9) Designing thread by heddles (keb-ta-ko-dok), (10) Weaving and checking the fabric, (11) Thai Silk marketing and (12) Measurement and evaluation.

Keywords

Curriculum Development, Thai Silk Weaving Vocational Curriculum, Chiang Mai Women Correctional Institution

บทนำ

ทัศนสถานหญิงเชียงใหม่ หรือที่รู้จักกันในนาม “คุหญิงเชียงใหม่” เป็น 1 ใน 3 ของทัศนสถานทั่วประเทศ ซึ่งทำหน้าที่ควบคุม กักขังผู้ต้องขังที่ได้รับการคัดแยกประเภทแล้วต้องรับโทษจนถึงจำคุกตลอดชีวิต ซึ่งมีผู้ต้องขังหญิง จำนวน 2,083 คน ส่วนใหญ่เป็นการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ คิดเป็นร้อยละ 80.25 (เอกสารประกอบการนำเสนอการตรวจประเมินเพื่อขอรับรางวัลความเป็นเลิศด้านการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ประจำปี 2560 [อัดสำเนา], 2560) นอกจากนี้หน้าที่หลักคือควบคุมดูแลผู้ต้องขังหญิงแล้ว ทัศนสถานหญิงเชียงใหม่ต้องดำเนินการฝึกอบรมวิชาชีพต่างๆ ให้กับผู้ต้องขัง เพื่อให้มีทักษะทางวิชาชีพ เป็นทางเลือกในการประกอบอาชีพสุจริตภายหลังจากพ้นโทษ ปัจจุบันมีการฝึกอบรม 8 กลุ่มวิชาชีพ ได้แก่ กลุ่มวิชาชีพงานเย็บปัก กลุ่มวิชาชีพการประดิษฐ์ กลุ่มวิชาชีพชกอบ รีด กลุ่มวิชาชีพช่างไม้ กลุ่มวิชาชีพขนมไทยและเบเกอรี่ กลุ่มวิชาชีพพนักงานบริการอาหารเครื่องดื่มและการประกอบอาหารไทย กลุ่มวิชาชีพนวดแผนไทยและสปา และกลุ่มวิชาชีพการทอผ้าไทยพื้นบ้าน

กลุ่มวิชาชีพทอผ้าไทยพื้นฐานเริ่มจากการสอนการทอผ้าฝ้าย และผ้าชาวเขา (โดยใช้กี่เอวในการทอผ้า) ต่อมาประมาณเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556 ได้สอนการทอผ้าไหม เนื่องจากทัศนสถานหญิงเชียงใหม่ เล็งเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ผ้าไหมไทย ซึ่งนับวันจะมีคนทอผ้าไหมจำนวนน้อยลงประกอบกับเล็งเห็นว่า ผ้าไหมเป็นงานหัตถกรรมที่ทรงคุณค่า เป็นสินค้าที่มีมูลค่าสูงสามารถสร้างรายได้ให้ผู้ต้องขัง ได้ดูแลตนเอง และส่งรายได้เลี้ยงดูแลครอบครัวที่อยู่ภายนอกทัศนสถานหญิงเชียงใหม่ ในขณะที่เดียวกันเป็นการสร้างนักทอผ้าไหมกลับคืนสู่ชุมชนภายหลังจากพ้นโทษ เนื่องด้วยการทอผ้าไหมเป็นศิลปหัตถกรรมที่ต้องอาศัย ความประณีตและความพิถีพิถันในการทอผ้าไหมอย่างยิ่งยวด การฝึกอบรมวิชาชีพทอผ้าไหมต้องใช้ระยะเวลา และฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้ต้องขังเกิดทักษะความชำนาญ ด้วยเหตุนี้ทัศนสถานหญิงเชียงใหม่ จึงคัดเลือกผู้ต้องขังที่ต้องโทษหนัก คือตั้งแต่ 25 ปี ถึงตลอดชีวิต ซึ่งมีความสนใจในการทอผ้าไหมเข้ามาอยู่ในกลุ่มวิชาชีพนี้ โดยหวังว่าการทอผ้าไหมจะช่วยขัดเกลาจิตใจและฝึกสมาธิให้มีจิตใจจดจ่อในการทอเส้นไหมแต่ละเส้นให้เป็นผืนผ้าที่สวยงาม จากการเก็บข้อมูลเบื้องต้นของทัศนสถานหญิงเชียงใหม่ (อย่างไม่เป็นทางการ) โดยการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการทัศนสถานหญิงเชียงใหม่และเจ้าหน้าที่ฝ้ายฝึกวิชาชีพ และการสนทนากลุ่มย่อยกับผู้ต้องขังกลุ่มวิชาชีพทอผ้าไหม (จำนวน 10 คน) ทุกคนพูดคล้ายกันคือ “ผู้ต้องขังกลุ่มวิชาชีพทอผ้าไหมขาดวิทยากรหรือครูสอนทอผ้าไหมไม่ได้” เมื่อเกิดปัญหาในกระบวนการทอผ้าไหม ผู้ต้องขังไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้เอง ต้องคอยความช่วยเหลือและคำแนะนำจากวิทยากร เมื่อสอบถามถึงความต้องการต่อกลุ่มวิชาชีพทอผ้าไหม ทางผู้อำนวยการทัศนสถานหญิงเชียงใหม่และเจ้าหน้าที่ฝ้ายฝึกวิชาชีพให้ความคิดเห็นว่าเป็น “ต้องการให้ผู้ต้องขังได้เรียนรู้และสามารถทำได้ในทุกขั้นตอนการทอผ้าไหม ยกดอกลำพูน ซึ่งลวดลายการทอผ้าไหมนี้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของภาคเหนือ สวยงามและทรงคุณค่า คู่ควรแก่การอนุรักษ์ไว้ อยากให้ผู้ต้องขังสามารถทำตัวเองตั้งแต่การกรอไหม การสาวไหม การเข้าพันหวีและการเข้าห่ม้วน การเก็บตะกอละเอียด/การเก็บตะกอลาย การเขียนลาย การคัดลาย การเก็บตะกอดอก จนกระทั่งการทอผ้าไหมบนกี่ทอ” จากการสนทนากลุ่มผู้ต้องขังได้สรุปความคิดเห็นต่อความต้องการของกลุ่ม

ได้ 3 ประเด็นใหญ่ ประเด็นแรกคือต้องการอุปกรณ์และเครื่องมือการทอผ้าใหม่ที่ได้มาตรฐาน เช่น ต้องการที่ทอผ้าใหม่ที่ได้มาตรฐาน เป็นต้น ประเด็นที่สองคือต้องการด้านความรู้ ได้แก่ 1) ความรู้ในบางขั้นตอนของการทอผ้าใหม่ซึ่งผู้ต้องขังยังทำไม่ได้ เช่น การเขียนลายและการคัดลาย การขึ้นหัวม้วน เป็นต้น 2) ความรู้ด้านการตลาด ความต้องการของตลาดผ้าใหม่ว่าต้องการสีอะไร ลวดลายอย่างไร 3) ต้องการทราบวิธีการคิดต้นทุนผ้าใหม่ประเด็นที่สาม คือ ต้องการมีรายได้จากการจำหน่ายผ้าใหม่ที่ทอด้วยข้อจำกัดของทัศนสถานหญิงเชียงใหม่ คือ สถานที่แห่งนี้เป็นสถานที่ปิด การที่บุคคลภายนอกจะเข้าไปภายในทัศนสถานอยู่เป็นประจำจะทำได้ไม่สะดวกนักประกอบกับข้อมูลปัญหาและความต้องการที่กล่าวมาข้างต้นที่คณะวิจัย ผู้อำนวยการทัศนสถานหญิงเชียงใหม่ และเจ้าหน้าที่ฝ่ายฝึกวิชาชีพได้ประชุมร่วมกันเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของกลุ่มวิชาชีพทอผ้าใหม่ จึงได้กำหนดปัญหาวิจัยไว้ว่า “ทำอย่างไรให้มีหลักสูตรวิชาชีพทอผ้าใหม่ ภายใต้บริบทของทัศนสถานหญิงเชียงใหม่ โดยลดการพึ่งพาวิทยากรสอนทอผ้าใหม่จากภายนอก ในขณะที่เดียวกันผู้ต้องขังของกลุ่มวิชาชีพทอผ้าใหม่มีความรู้และทักษะการทอผ้าใหม่ได้ทุกขั้นตอน” คณะวิจัยจึงเล็งเห็นว่าควรพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพทอผ้าใหม่ของทัศนสถานหญิงขึ้น โดยทำให้ผู้ต้องขังมีความรู้และทักษะการทอผ้าใหม่ที่เพิ่มขึ้นจากการบรรยาย สาธิตและลงมือปฏิบัติจริงในทุกขั้นตอน จากนั้นร่วมกันกำหนดหลักสูตรวิชาชีพทอผ้าใหม่ของทัศนสถานหญิงเชียงใหม่เพื่อใช้สอนทอผ้าใหม่ให้กับผู้ต้องขังใหม่ต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพทอผ้าใหม่ของทัศนสถานหญิงเชียงใหม่

ทบทวนวรรณกรรม

1. การพัฒนาหลักสูตร

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร มีผู้กล่าวถึงหลายแนวคิด ดังเช่น Taba (1962, 10) ได้กำหนดแบบจำลองการพัฒนาหลักสูตร มีทั้งหมด 7 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การวินิจฉัยความต้องการ (Diagnosis of Needs) 2) การกำหนดวัตถุประสงค์ (Formulation of Objectives) 3) การเลือกเนื้อหา (Selection of Content) 4) การจัดองค์ประกอบของเนื้อหา (Organization of Content) 5) การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ (Selection of Learning Experiences) 6) การจัดองค์ประกอบของประสบการณ์การเรียนรู้ (Organization of Learning Experiences) 7) การวินิจฉัยว่าสิ่งที่ประเมินคืออะไรและจะใช้วิธีการและเครื่องมือใดในการประเมิน (Determination of What to Evaluate and of The Ways and Means of Doing It)

แนวคิดการพัฒนาหลักสูตรของ Saylor, Alexander & Lewis (1981, 24) ได้นำเสนอแบบจำลองในการพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) จุดหมาย วัตถุประสงค์และขอบข่ายที่ต้องการพัฒนา 2) การออกแบบหลักสูตร 3) การนำหลักสูตรไปใช้ 4) การประเมินหลักสูตร นอกจากนี้มีแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรของ Oliva (1992) ได้เสนอแบบจำลองการพัฒนาหลักสูตรดังนี้ ขั้นที่ 1 กำหนดปรัชญา จุดหมาย การศึกษา และความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนรู้ ขั้นที่ 2 วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของผู้เรียนและสังคม

ขั้นที่ 3 กับ 4 กำหนดวัตถุประสงค์ที่ได้จากขั้นที่ 1 และ 2 ขั้นที่ 5 การบริหารและนำหลักสูตรไปใช้ขั้นที่ 6 กับ 7 การเพิ่มระดับจุดหมายของการเรียนการสอนขั้นที่ 8 การเลือกกลวิธีการสอนขั้นที่ 9 การเลือกวิธีการประเมินผลก่อนเรียน ขั้นที่ 10 การดำเนินการจัดการเรียนการสอน ขั้นที่ 11 เก็บรวบรวมข้อมูล

การประเมินผลการเรียนการสอนขั้นที่ 12 การประเมินหลักสูตรทั้งระบบ ซึ่งสรุปกระบวนการพัฒนาหลักสูตรออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้ 1) การวางแผนหลักสูตร (Curriculum Planning) 2) การออกแบบหลักสูตร (Curriculum Design) 3) การจัดหลักสูตร (Curriculum Organization) 4) การประเมินหลักสูตร (Curriculum Evaluation)

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรดังกล่าวข้างต้น คณะวิจัยจึงได้สรุปไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพทอผ้าไหมประกอบด้วย 4 ขั้น คือ ขั้นที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ขั้นที่ 2 การออกแบบหลักสูตร ขั้นที่ 3 การทดลองและนำหลักสูตรไปใช้ ขั้นที่ 4 การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร

2. องค์ประกอบของหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตร หมายถึง ส่วนประกอบสำคัญของหลักสูตร ซึ่งกำหนดถึงเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ เนื้อหาสาระ กิจกรรมหรือการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และการประเมินผล การเรียนรู้ มีผู้กล่าวไว้เกี่ยวกับองค์ประกอบของหลักสูตรไว้หลายแบบ ดังเช่น อังกร บัวศรี (2542, 8 - 9) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรพอสรุปได้ดังนี้ 1) เป้าหมายและนโยบายการศึกษา (Education Good and Policies) 2) จุดหมายของหลักสูตร (Curriculum Aims) 3) รูปแบบและโครงสร้างหลักสูตร (Type and Structure) 4) จุดประสงค์ของวิชา (Subject Objectives) 5) เนื้อหา (Content)

นอกจากนี้ สุมิตร คุณานุกร (2532, 9) ได้ให้ความเห็นว่าองค์ประกอบของหลักสูตรมีอยู่ 4 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) ความมุ่งหมาย (Objectives) 2) เนื้อหา (Content) 3) การนำหลักสูตรไปใช้ (Curriculum Implementation) 4) การประเมินผล (Evaluation) และ Taba (1962, 10) กล่าวว่า หลักสูตรควรมีองค์ประกอบอยู่ 4 อย่าง คือ 1) วัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์เฉพาะวิชา 2) เนื้อหาวิชา และจำนวนชั่วโมงสอนแต่ละวิชา 3) กระบวนการสอนและการเรียนหรือการนำหลักสูตรไปใช้ 4) โครงการประเมินผลการสอนตามหลักสูตร

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของหลักสูตรดังกล่าวข้างต้น คณะวิจัยสรุปได้ว่า องค์ประกอบของหลักสูตรประกอบด้วย 1) เป้าหมายในการจัดการเรียนการสอน 2) จุดประสงค์ในการสอน 3) เนื้อหาสาระและประสบการณ์ 4) ระยะเวลาในการสอน 5) กระบวนการจัดการเรียนการสอนหรือการนำหลักสูตรไปใช้ และ 6) การประเมินผลการสอน

3. กระบวนการทอผ้าไหมยกดอกลำพูน

รจนา ชื่นศิริกุลชัย (2542, 24 - 44) กรรมวิธีการผลิตผ้าไหมยกดอกลำพูน ประกอบด้วย 3 กระบวนการใหญ่ๆ คือ

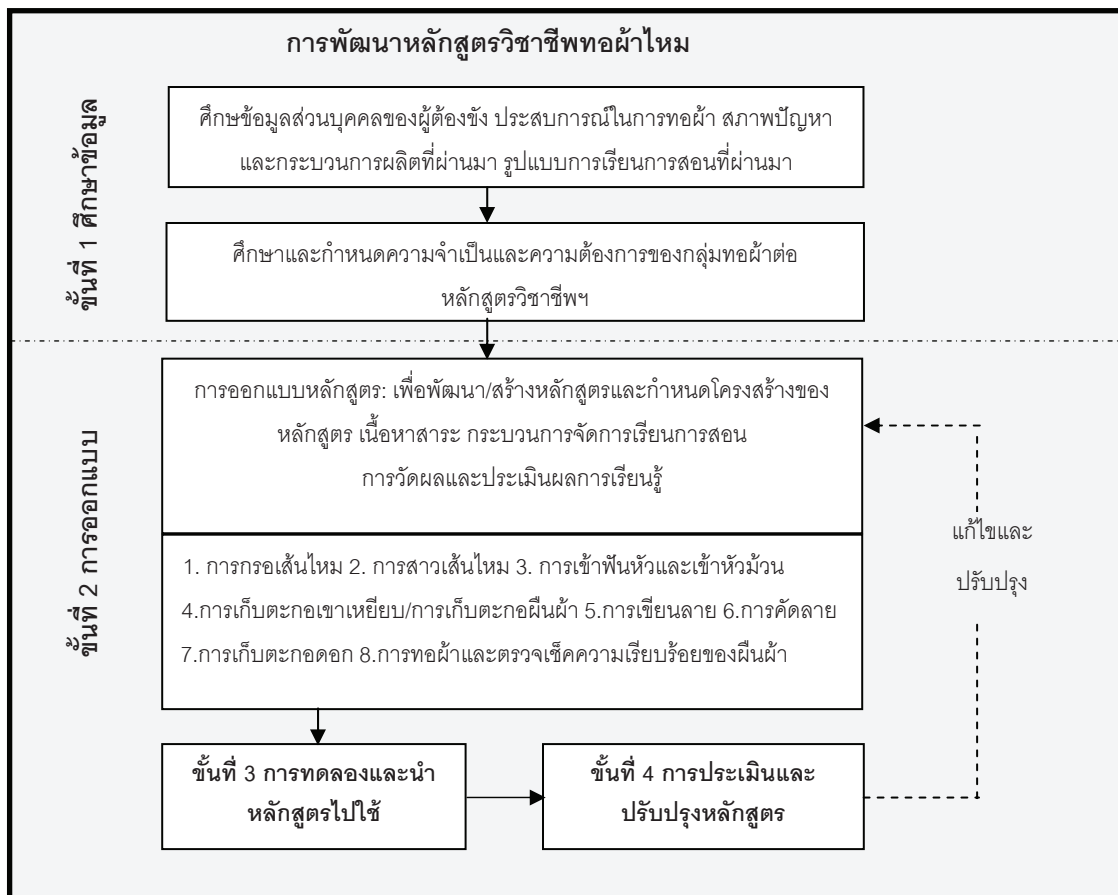
3.1 การฟอกเส้นไหม คือ การนำเส้นไหมดิบที่สั่งซื้อจากโรงงานมาต้มเพื่อให้ขาวใหม่ที่ติดอยู่ และไฟเบอร์ซิน ตัวเส้นไหมที่หุ้มเส้นไหมอยู่ให้หลุดออก

3.2 การย้อม คือ การนำเอาเส้นไหมที่ผ่านการฟอกและตากให้แห้งเรียบร้อยแล้วมาทำการย้อมสีตามความต้องการ

3.3 การทอ มีวิธีการที่สำคัญ 10 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การนำเส้นไหมขึ้นมาล้างแฉะ 2) การกรอเส้นไหม 3) การสาวไหม 4) การนำเส้นไหมขึ้นเข้าหัวม้วน 5) การนำหัวม้วนมาขึ้นที่ทอผ้า 6) การร้อยตะกอล 7) การด้นดอก 8) การเก็บเขาดอก 9) การทอผ้ายกดอก 10) การทอหน้านาง

จากแนวคิดที่เกี่ยวข้องข้างต้น คณะวิจัยได้พัฒนารอบแนวคิดการวิจัยได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพทอผ้าไหมของทัศนสถานหญิง มี 4 ชั้น ดังนี้ ชั้นที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ชั้นที่ 2 การออกแบบหลักสูตร โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นการกรอเส้นไหมจนกระทั่งการทอผ้าเป็นผืน ชั้นที่ 3 การทดลองและนำหลักสูตรไปใช้ ชั้นที่ 4 การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร เป็นขั้นตอนการประเมินอย่างต่อเนื่องในขั้นการทดลองและนำไปใช้ โดยจะนำผลการประเมินนำมาใช้ในการปรับปรุงหลักสูตรต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1: กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยผู้ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

สามารถแบ่งประชากรและกลุ่มตัวอย่างได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้ต้องขังในโรงงานทอผ้า มีจำนวนทั้งหมด 73 คน ใช้วิธีการเลือกใช้กลุ่มตัวอย่างแบบมีจุดมุ่งหมาย หรือการเลือกแบบจำเพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยพิจารณาจากการตัดสินใจร่วมกันของผู้ปกครองโรงงาน และวิทยากร/ผู้เชี่ยวชาญด้านการทอผ้าใหม่ ใช้การทดสอบปากเปล่า พร้อมให้แสดงการสาธิตวิธีทำ ซึ่งการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงนี้ต้องอาศัยความรู้ ความชำนาญและประสบการณ์จากวิทยากร/ผู้เชี่ยวชาญ รวมทั้งการพิจารณาจากความชำนาญและผลงานที่ผ่านมาโดยผู้ปกครอง จำนวน 20 คน และใช้วิธีการเลือกใช้กลุ่มตัวอย่างโดยใช้ความสมัครใจหรืออาสาสมัคร (Volunteer Sampling) เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการใช้อาสาสมัครที่เป็นบุคคลที่มีความสนใจเรื่องที่วิจัย โดยชี้แจงรายละเอียดของโครงการวิจัย และประกาศรับสมัครผู้สนใจเข้าร่วมทำงานวิจัย ผู้ต้องขังที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการวิจัย ต้องลงชื่อในเอกสารยินยอมให้ข้อมูลและร่วมงานวิจัยครั้งนี้

(ซึ่งเป็นไปตามกฎระเบียบของทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่) จำนวน 15 คน รวมเป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 35 คน

กลุ่มที่ 2 ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่ มีจำนวนทั้งหมด 113 คน ใช้วิธีการเลือกใช้กลุ่มตัวอย่างแบบมีจุดมุ่งหมาย หรือการเลือกแบบจำเพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยดุลพินิจของผู้อำนวยการทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่ เลือกผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มฝึกวิชาชีพทอผ้าใหม่ จำนวน 5 คน ได้แก่ 1) ผู้อำนวยการทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่: นางอารีรัตน์ เทียมทอง 2) ผู้อำนวยการส่วนพัฒนาผู้ต้องขัง: นางอัญญา ทุຍทรัพย์ 3) หัวหน้าฝ่ายฝึกวิชาชีพ ส่วนพัฒนาผู้ต้องขัง: นางสาวนิภาพร สอนสุด 4) นักวิชาการอบรมและฝึกวิชาชีพชำนาญการ: นางสาวยุคล นามศรีอุ้น 5) ผู้ปกครองโรงงาน: นางสาวรมิตรา แก้วมหานิล

กลุ่มที่ 3 วิทยากรสอนทอผ้าใหม่ ใช้วิธีเลือกแบบจำเพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่เพื่อพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพทอผ้าใหม่ยกดอกลำพูน จึงกำหนดกลุ่มตัวอย่าง คือ อาจารย์ปรีชาเกียรติ บุญเกียรติ ซึ่งเป็นบุคคลมีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม สาขาศิลปะ (การช่างศิลปะและการช่างฝีมือ) และเป็นครูศิลป์ของแผ่นดิน พ.ศ.2559 ช่างเครื่องทอ จังหวัดลำพูน (ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมยกดอก)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยนี้กำหนดความเหมาะสมตามขั้นตอนการวิจัย 4 ขั้นตอน ดังนี้

2.1 ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ในขั้นตอนนี้มีประเด็นที่ศึกษา คือ การศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาหลักสูตร แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 การศึกษาข้อมูลส่วนบุคคลของ

ผู้ต้องขัง ประสบการณ์ในการทอผ้า และส่วนที่ 2 สภาพปัญหาและกระบวนการผลิตที่ผ่านมา รูปแบบการเรียนการสอนที่ผ่านมารวมทั้งศึกษาและกำหนดความจำเป็นและความต้องการของกลุ่มทอผ้าต่อหลักสูตรวิชาชีพ

2.1.1 ส่วนที่ 1 การศึกษาข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ต้องขังและประสบการณ์ในการทอผ้า เก็บข้อมูลจากผู้ต้องขังในกลุ่มที่ 1 ซึ่งสมัครใจและยินยอมให้ข้อมูล จำนวน 25 คน ในขั้นตอนและการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม เริ่มจากศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการสัมภาษณ์วิทยากรสอนทอผ้าใหม่ ต่อมาวิเคราะห์ประเด็นที่สำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพของทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่ และสร้างแบบสอบถาม หลังจากนั้นจัดทำหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลจากผู้ต้องขังพร้อมแบบแบบสอบถาม เมื่อได้รับอนุญาตจึงจะสามารถดำเนินการเก็บข้อมูลจากผู้ต้องขังได้ ซึ่งในการเก็บข้อมูลใช้วิธีการสอบถามจากผู้ต้องขัง 1 คน ต่อนักวิจัย 1 คน โดยใช้คำร้อยละ และค่าเฉลี่ย

2.1.2 ส่วนที่ 2 สภาพปัญหาและกระบวนการผลิตที่ผ่านมา รูปแบบการเรียนการสอนที่ผ่านมารวมทั้งศึกษาและกำหนดความจำเป็นและความต้องการของกลุ่มทอผ้าต่อหลักสูตรวิชาชีพประชากรที่ศึกษา คือ ผู้ต้องขังในโรงงานทอผ้า จำนวน 73 คน และเก็บข้อมูลจากประชากรทั้งหมด วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยแบ่งกลุ่มผู้ต้องขังเป็นกลุ่มย่อย จำนวน 5 กลุ่ม ระดมสมองโดยใช้คำถามแบบมีโครงสร้าง ได้แก่ สภาพปัญหาและกระบวนการผลิตที่ผ่านมา รูปแบบการเรียนการสอนที่ผ่านมารวมทั้งศึกษาและกำหนดความจำเป็นและความต้องการของกลุ่มทอผ้าต่อหลักสูตรวิชาชีพ หลังจากนั้นให้ผู้ต้องขังมานำเสนอ พร้อมรับฟังความคิดเห็นเพิ่มเติม วิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

2.2 ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบหลักสูตร ในขั้นตอนนี้ประเด็นที่ต้องการศึกษา คือ จากผลที่ได้ในขั้นตอนที่ 1 มาออกแบบหลักสูตรวิชาชีพทอผ้าใหม่แบบเป็นโครงร่างหลักสูตร มีประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา 3 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ 1 คือ ผู้ต้องขัง จำนวน 35 คนวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กลุ่มที่ 2 คือ ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการฝึกวิชาชีพทอผ้าใหม่ จำนวน 5 คน และกลุ่มที่ 3 คือ วิทยากรสอนทอผ้าใหม่ จำนวน 1 คน ซึ่งในกลุ่มที่ 2 และกลุ่มที่ 3 ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลลักษณะเดียวกัน คือ การสัมภาษณ์ โดยข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจะนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis)

2.3 ขั้นตอนที่ 3 การทดลองและนำหลักสูตรไปใช้ ขั้นตอนนี้ประเด็นที่ศึกษาคือ ผลการใช้โครงร่างหลักสูตรที่ได้จากการออกแบบหลักสูตร มาทดลองใช้ผู้ต้องขังจำนวน 35 คน โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสังเกตและจดบันทึกในแบบบันทึกกิจกรรมที่ประกอบด้วยชื่อกิจกรรม ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ลักษณะกิจกรรม เป้าหมายของกิจกรรม ผลการดำเนินงาน บทเรียน ปัญหาและอุปสรรค ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

2.4 ขั้นตอนที่ 4 การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร ขั้นตอนนี้ประเด็นที่ศึกษาคือ ประเมินและปรับปรุงหลักสูตรหลักสูตรภายหลังจากได้ทดลองและนำหลักสูตรไปใช้ ซึ่งเก็บข้อมูลจากผู้ต้องขัง จำนวน 35 คน โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เก็บข้อมูลจากวิทยากรสอน

ทอผ้าไหม โดยวิธีการสัมภาษณ์จำนวน 1 คน และเก็บข้อมูลจากผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของทัศนสถานหญิง เชียงใหม่ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มวิชาชีพอทผ้าไหม จำนวน 5 คน โดยข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจะนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลพื้นฐาน

ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล ประสบการณ์การทอผ้า และประสบการณ์การทอผ้าไหมของผู้ต้องขังในกลุ่มวิชาชีพอทผ้าไหม พบว่า กลุ่มผู้ต้องขังส่วนใหญ่ มีอายุช่วง 31-35 ปี สัญชาติไทย เชื้อชาติไทย ภูมิลำเนาในจังหวัดเชียงใหม่ สถานภาพครอบครัวมีคู่สมรสแต่ไม่จดทะเบียน ระดับการศึกษาสูงสุดระดับประถมศึกษา ระดับความสามารถทางภาษาไทยการพูดอยู่ในระดับดี การอ่านอยู่ในระดับดี และการเขียนอยู่ในระดับดี ส่วนใหญ่ไม่มีโรคประจำตัว สำหรับผู้ต้องขังที่มีโรคประจำตัว พบปัญหาทางสายตา ทั้งสั้นและยาวมากที่สุด

ข้อมูลเกี่ยวกับประสบการณ์ในการทอผ้าก่อนที่จะเข้ามาในทัศนสถาน พบว่า ผู้ต้องขังส่วนใหญ่ไม่เคยทอผ้า บางส่วนเคยทอผ้าฝ้ายมาก่อน ซึ่งเรียนรู้การทอผ้าจากญาติพี่น้อง สำหรับประสบการณ์ในการทอผ้าฝ้ายในทัศนสถาน พบว่า ผู้ต้องขังส่วนใหญ่เคยทอผ้าฝ้าย มีประสบการณ์ทอผ้าฝ้าย 1 – 3 เดือน โดยมีประสบการณ์ในการทอมากที่สุด ประสบการณ์ในการทอผ้าไหมในทัศนสถาน พบว่า ผู้ต้องขังส่วนใหญ่มีระยะเวลาที่เข้ามาทอผ้าไหมอยู่ระหว่าง 1 – 3 เดือนมากที่สุด

ข้อมูลระดับความชำนาญของผู้ต้องขังในแต่ละขั้นตอนของการทอผ้าไหม พบว่า ผู้ต้องขังมีประสบการณ์ในขั้นตอน/กระบวนการผลิตผ้าไหม คือ การกรอไหม มากที่สุด รองลงมาคือ การขึ้นหัวม้วน และการทอ ตามลำดับ ส่วนระดับค่าเฉลี่ยของความชำนาญในภาพรวมของขั้นตอน/กระบวนการผลิตผ้าไหม อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.08) เมื่อพิจารณาในแต่ละขั้นตอนโดยเรียงลำดับจากขั้นตอนที่มีความชำนาญมากไปหาน้อย สามารถเรียงลำดับได้ดังนี้ การกรอไหม (ค่าเฉลี่ย = 2.00) การคัดลาย (ค่าเฉลี่ย = 2.08) การขึ้นหัวม้วน (ค่าเฉลี่ย = 2.17) การสาวไหม (ค่าเฉลี่ย = 2.36) การเก็บตะกอก (ค่าเฉลี่ย = 2.36) การเข้าฟันหวี (ค่าเฉลี่ย = 2.93) การกรอไหม (ค่าเฉลี่ย = 3.42) และการทอผ้า (ค่าเฉลี่ย = 3.64)

สภาพปัญหาและกระบวนการผลิตในปัจจุบันของกลุ่มวิชาชีพอทผ้าไหม ทัศนสถานหญิง เชียงใหม่ สามารถแบ่งได้ 3 ประเด็นใหญ่ คือ (1) ปัญหาวัสดุและอุปกรณ์ไม่เพียงพอ/ไม่ได้มาตรฐาน เช่น กี่ เส้นไหม ฟืน กระสวย ที่นั่งทอ ฯลฯ ทำให้การทอผ้าไหมไม่ราบรื่นและต่อเนื่อง (2) ปัญหาเรื่องความรู้ได้แก่ การเรียนรู้ไม่ครบทุกขั้นตอน เช่น คนที่ทอผ้าเป็นอย่างเดียว แต่กรอไหมไม่เป็น หรือทำอะไรเป็นก็เป็นเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ไม่มีความรู้เทคนิคในการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง ขาดความรู้วิธีการผสมสีไหมให้เป็นลายผ้า ขาดความรู้ในบางขั้นตอน เช่น การคัดลาย การขึ้นหัวม้วน ขาดความรู้แหล่งซื้อวัสดุและอุปกรณ์ที่เกี่ยวกับการทอผ้าไหม (3) ปัญหาอื่นๆ ได้แก่ สถานที่คับแคบ มีวิทยากรมาสอนหลายท่าน ซึ่งแต่ละท่านถ่ายทอดความรู้แตกต่างกันทำให้ผู้เรียนเกิดความสับสน

รูปแบบ กระบวนและปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเรียนรู้การสอนกลุ่มวิชาชีพอผ้าไหมทอผ้าไหมทอสถานหญิง เชียงใหม่ที่ผ่านมา พบว่า รูปแบบการเรียนการสอนทอผ้าไหมมีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยการลงมือปฏิบัติจะทำให้เข้าใจได้ดีกว่า แต่สอนการไม่เรียงลำดับตามกระบวนกรทอผ้าตั้งแต่กระบวนกรแรกจนถึงกระบวนกรสุดท้าย (สอนแบบโดดข้ามขั้นตอน) /สอนเฉพาะปัญหาที่เจอ เป็นการสอนเฉพาะกลุ่มคนที่สนใจในแต่ละหัวข้อ และปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเรียนรู้การสอนกลุ่มวิชาชีพอผ้าไหมทอผ้าไหมทอสถานหญิงที่ผ่านมา คือ ขาดความต่อเนื่องของอาจารย์ผู้สอนทอผ้าไหม ไม่มีเอกสารประกอบการสอน ช่วงเวลาที่สอนมีน้อยเกินไป วิทยากรมีหลายท่านซึ่งถ่ายทอดความรู้แตกต่างกันทำให้ผู้เรียนเกิดความสับสน

ความจำเป็นและความต้องการของผู้ต้องขังต่อการพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพอผ้าไหม สรุปได้ ดังนี้ (1) ด้านวัตถุประสงค์และอุปกรณ์ อยากให้มีปริมาณเพียงพอและได้มาตรฐาน (2) ด้านวิทยากร ไม่อยากเปลี่ยนวิทยากรบ่อยๆ เพื่อไม่ให้เกิดความสับสน (3) ด้านความรู้ อยากเรียนรู้การออกแบบลาย/คัดลาย/แกะลาย การขึ้นหัวม้วน การเลือกสีไหมในการทอ/การผสมสี อยากรู้แนวโน้มความต้องการของตลาด/ลูกค้าเพื่อการผลิตผ้าไหมที่ตรงความต้องการ (4) ด้านวิธีการสอน อยากให้มีการสอนตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้ายอย่างละเอียด อยากให้เพิ่มช่วงเวลาเรียนให้เหมาะสมกับเรื่องที่เรียน อยากให้สอนวิธีการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองได้ อยากให้สอนวิธีการเก็บอุปกรณ์ที่ถูกต้อง (5) ด้านสื่อ อยากให้มีคู่มือเกี่ยวกับขั้นตอนการทำผ้าไหม (6) ด้านสินค้า อยากขายสินค้าผ้าไหมได้/มีตลาดรองรับสินค้าที่ผลิต อยากให้สินค้าผ้าไหมออกสู่ตลาดโลก

2. การออกแบบหลักสูตร

เนื่องจากกลุ่มผู้ต้องขังไม่มีความรู้ในทุกขั้นตอนของการทอผ้าไหม ดังนั้นการออกแบบหลักสูตร จึงได้กำหนดโครงสร้างของหลักสูตรวิชาชีพอผ้าไหมยกดอกแบบคร่าวๆ ขึ้นก่อน หลังจากนั้นจึงให้วิทยากร/ผู้เชี่ยวชาญในการทอผ้าไหมบรรยายและสาธิตแก่ผู้ต้องขัง จนทำให้ผู้ต้องขังมีความรู้และความสามารถในการทอผ้าไหมมากขึ้น พร้อมทั้งสามารถเสนอความคิดเห็นในการประเมินและการปรับปรุงหลักสูตรที่ตรงกับความต้องการของกลุ่มวิชาชีพอผ้าไหมได้

การออกแบบหลักสูตรจึงได้กำหนดโครงสร้างของหลักสูตรวิชาชีพอผ้าไหมยกดอกมีเนื้อหาสาระประกอบด้วย (1) การวางแผนผลิต ได้แก่ การจัดหาวัสดุ เครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับการทอผ้าไหม การคำนวณต้นทุนการผลิต การเก็บรักษาวัสดุ เครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับการทอผ้าไหม (2) การทอผ้าไหม/การผลิต (ซึ่งมีรายละเอียดวัสดุ เครื่องมือ และอุปกรณ์ที่ใช้ ขั้นตอนการทำอย่างละเอียด เทคนิคการทำ ปัญหาที่มักเกิดขึ้นพร้อมแนวทางการแก้ปัญหา ข้อควรระวังของแต่ละขั้นตอน) ได้แก่ การกรอไหม การเดินด้าย หรือการสาวไหม การเข้าพันหวี (การเข้าหลักร้อยไหมและตัวก๊อปปี้) และการเข้าหัวม้วน การเก็บตะกอกเขาเหยียบ/การเก็บตะกอกผืนผ้า การเขียนลายการคัดลาย การเก็บตะกอดอก/การเก็บตะกอลาย การทอผ้าบนกี่และการตกแต่งผืนผ้าที่สำเร็จ เพื่อให้ได้ผ้าที่สมบูรณ์แบบ (3) การตลาด ได้แก่ การศึกษาความต้องการของตลาด การสร้างและบริหารช่องทางการจัดจำหน่ายวิธีการสอนโดยการบรรยาย สาธิต และฝึกปฏิบัติ และประเมินผล การเรียนรู้ของผู้ต้องขังจากการสังเกตของเจ้าหน้าที่ของสถานพินิจฯ เชียงใหม่ และผู้ต้องขังประเมินตนเอง

3. การทดลองและนำหลักสูตรไปใช้

การทดลองใช้หลักสูตรเริ่มจากการให้วิทยากร/ผู้เชี่ยวชาญในการทอผ้าไหมบรรยายและสาธิตแก่ผู้ต้องขัง ตามหัวข้อที่กำหนดในโครงร่างหลักสูตร (ผลจากขั้นตอนออกแบบหลักสูตร) เป็นการทดลองปฏิบัติการทอผ้าสไบ หน้าผ้าขนาด 21 นิ้ว ทอยาว 2 เมตร 50 เซนติเมตร ลงมือฝึกปฏิบัติตั้งแต่เริ่มต้นจนจบการกรอไหม-การสาวไหม-การเข้าพันหวีและการเข้าห่ม้วน-การเก็บตะกอกเขาเหยียบ-การเขียนลายบนกระดาษกราฟ-การคัดลาย-การเก็บตะกอดอก-การทอผ้าบนกี่-การตกแต่งผืนผ้าสำเร็จ จากการสังเกตของคณะวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการใช้โครงร่างหลักสูตรนี้ซึ่งจะส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้ต้องขัง ควรพิจารณาสำหรับการปรับปรุงหลักสูตรในขั้นตอนต่อไป แบ่งได้ 3 ปัจจัย คือ (1) ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ต้องขังประกอบด้วย ความสนใจของผู้ต้องขัง ความพร้อมด้านสภาพจิตใจหรือไม่มีความเครียด (เช่น เรื่องคดีความ เรื่องครอบครัว) ความพร้อมด้านสุขภาพกาย ไม่มีโรคประจำตัว (เช่น สายตาสั้น – ยาว ปวดหลัง) (2) ปัจจัยกลุ่มวิชาชีพทอผ้าไหม ผู้ต้องขังที่มาเรียนทอผ้าไหมควรจะได้เปิดใจ และเปิดโอกาสที่เรียนรู้ร่วมกัน พร้อมสร้างสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันจะช่วยส่งเสริมการบรรยายการเรียนรู้ของผู้เรียน (3) ปัจจัยจากการเรียนประกอบด้วย วิทยากรสอนทอผ้าไหมควรควรลำดับการเรียนการสอนก่อนหลังเรียงตามกระบวนการให้เข้าใจภาพรวมของการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ความดังของเสียงวิทยากรสอน จำนวนผู้ต้องขังเรียนมากมีผลต่อการเรียนรู้ ไม่ควรเกิน 5 คน สถานที่จัดฝึกอบรมควรจัดสิ่งรบกวนที่จะส่งผลกระทบต่อสมาธิของผู้ต้องขัง (เช่น เสียงรบกวน การเดินผ่านไปมาในสถานที่เรียน) ความพร้อมของอุปกรณ์สนับสนุนการเรียนการสอน (เช่น เครื่องกระจายเสียง กระดานไวท์บอร์ด)

4. การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร

การประเมินโครงร่างของหลักสูตรวิชาชีพทอผ้าไหม ร่วมกับผู้ต้องขัง วิทยากรสอนทอผ้าไหม ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มวิชาชีพทอผ้าไหม สรุปได้ว่าควรมีปรับปรุงหลักสูตรให้มีความชัดเจนมากขึ้นสอดคล้องกับบริบทของทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่ซึ่งผลการปรับปรุงหลักสูตรมีรายละเอียดดังนี้ ชื่อหลักสูตร “หลักสูตรวิชาชีพทอผ้าไหมยกดอกลำพูน (ลายนารีสานผืน) สำหรับผู้ต้องขังในทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่” มีรายละเอียดดังนี้

4.1 เป้าหมายในการจัดการเรียนการสอน คือ หลักสูตรนี้เป็นการสอนทอผ้าไหมยกดอก (ลายนารีสานผืน เป็นลายลิขสิทธิ์ของทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่) ให้กับผู้ต้องขังใหม่ โดยครูพี่เลี้ยง-ครูผู้ช่วย (ผู้ต้องขัง) ของกลุ่มวิชาชีพทอผ้าไหม เพื่อให้ผู้ต้องขังใหม่มีความรู้และความเข้าใจในกระบวนการทอผ้าไหมทุกขั้นตอน ซึ่งจะช่วยให้ผู้ต้องขังเข้าใจและเห็นความสำคัญของการทำงานอย่างใส่ใจในขั้นตอนที่ตนเองรับผิดชอบมากขึ้น หลังจากนั้นจึงเลือกทำงานตามความสนใจและความถนัดของตนเอง

4.2 จุดประสงค์ของหลักสูตร คือ (1) เพื่อให้ผู้ต้องขังมีความรู้และความเข้าใจในเรื่องวัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือที่ใช้ในแต่ละขั้นตอนการทอผ้าไหม (2) เพื่อให้ผู้ต้องขังมีความรู้และความเข้าใจขั้นตอนการทอผ้าไหมยกดอกลำพูน (ลายนารีสานผืน) ตั้งแต่ขั้นตอนการกรอไหม การสาวไหม การเก็บตะกอกเขาเหยียบ/การเก็บตะกอกผืนผ้า การเขียนลาย การคัดลาย การเก็บตะกอดอก การทอผ้าและตรวจเช็ค

ความเรียบร้อยของผืนผ้า (3) เพื่อให้ผู้ต้องขังได้ฝึกปฏิบัติในทุกขั้นตอนการทอผ้าไหมยกดอกลำพูน (ลายนรีसानผืน) (4) เพื่อให้สามารถปฏิบัติการทอผ้าไหมได้ และสามารถค้นหาความถนัดของตนเองนำไปสู่ ตำแหน่งงานตามความถนัดในโรงงานทอผ้า ทักษะสถานหญิงเชียงใหม่และการประกอบอาชีพต่อไปในอนาคตได้ (5) เพื่อให้มีเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และเป็นผู้มีควมรับผิดชอบต่อสังคม

4.3 เนื้อหา/ประสบการณ์เรียนรู้จากหลักสูตรฯ คือ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการทอผ้าไหมและความเป็นมาของโครงการทอผ้าไหมในทัศนสถานหญิงเชียงใหม่ รู้จักวิธีการใช้งานและการเก็บรักษาวัสดุ เครื่องมือ และอุปกรณ์ในการทอผ้าไหม ขั้นตอนการทำอย่างละเอียด เทคนิคการทำ ปัญหาที่มักเกิดขึ้น พร้อมแนวทางการแก้ปัญหา และข้อควรระวังของแต่ละขั้นตอนในกระบวนการทอผ้าไหมเริ่มตั้งแต่การ กรอไหม การสาวไหม การเข้าพันหิ้วและการเข้าห้วม้วน การเก็บตะกอกเขาเหยียบ การเขียนลาย การคัดลาย การเก็บตะกอดอก และการทอผ้าบนกี่

4.4 ระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกวิชาชีพ ผู้เรียนจะได้รับการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ รวมระยะเวลาในการฝึกอบรมวิชาชีพ จำนวน 380 ชั่วโมง

4.5 โครงสร้างของหลักสูตรวิชาชีพ (เนื้อหา/หน่วยการเรียนรู้) ประกอบด้วย (1) รู้จักกลุ่มวิชาชีพ ทอผ้าไหม ทัศนสถานหญิงเชียงใหม่ และภาพรวมของกระบวนการทอผ้าไหม จำนวน 4 ชั่วโมง (2) รู้จักวัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือที่ใช้ในการทอผ้าไหม จำนวน 8 ชั่วโมง (3) การกรอไหม จำนวน 40 ชั่วโมง (4) การสาวไหม จำนวน 12 ชั่วโมง (4) การเข้าพันหิ้วและเข้าห้วม้วน จำนวน 32 ชั่วโมง (6) การเก็บตะกอกเขาเหยียบ/ การเก็บตะกอกผืนผ้า จำนวน 12 ชั่วโมง (7) การเขียนลาย จำนวน 4 ชั่วโมง (8) การคัดลาย จำนวน 60 ชั่วโมง (9) การเก็บตะกอดอก จำนวน 80 ชั่วโมง (10) การทอผ้าและตรวจเช็คความเรียบร้อยของผืนผ้าจำนวน 120 ชั่วโมง (11) การตลาดผ้าไหมไทย จำนวน 2 ชั่วโมง (12) การวัดและประเมิน จำนวน 15 ชั่วโมง

4.6 วิธีการสอน/วิธีการจัดประสบการณ์ การบรรยาย การสาธิต การสอนโดยการลงมือปฏิบัติ การสอนแบบตัวต่อตัว

4.7 สื่อการสอน อุปกรณ์สาธิต/ของจริง วัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือที่ต้องใช้ในแต่ละขั้นตอน ใบเนื้อหา/เนื้อหาสาระ อุปกรณ์จัดบันทึกของผู้เรียน โปรแกรมช่วยสอน/สื่อกระบวนการสอนโดยคอมพิวเตอร์

4.8 การวัดและประเมินผล การแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น การสุ่มถาม การสังเกตพฤติกรรม ของผู้เรียน การตรวจผลงานจากการปฏิบัติงานจริง

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากผลการวิจัย พบว่า กระบวนการพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพทอผ้าไหมกำหนดให้มี 4 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ขั้นที่ 2 การออกแบบหลักสูตร ขั้นที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร และขั้นที่ 4 การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร เป็นกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่ทำให้ได้หลักสูตรวิชาชีพทอผ้าไหม ที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มวิชาชีพทอผ้าไหมของทัศนสถานหญิงเชียงใหม่ ซึ่งมีขั้นตอนหลักๆ ของการพัฒนาหลักสูตรคล้ายๆ กัน อาจจะแตกต่างกันเพียงการกำหนดเป็นหัวข้อหลัก หรือหัวข้อรองเท่านั้น

สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนภาษาอังกฤษสำหรับนักเรียนไทยของ อัญชญา ศรีเรืองฤทธิ์ ปรีชา ศรีเรืองฤทธิ์ และณัชชา หุมณา (2552) ซึ่งผลการวิจัยสรุปประเด็นได้ว่าการพัฒนาหลักสูตรแบบมีส่วนร่วมประกอบด้วยขั้นตอน 1) การวางแผนหลักสูตร 2) การออกแบบหลักสูตร 3) การจัดหลักสูตร 4) การนำหลักสูตรไปใช้ และ 5) การประเมินหลักสูตร งานวิจัยของสมยศ สีขาว และพรกมล ระหาญนอก (2557) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจากภูมิปัญญาชาวบ้านจังหวัดเลย โดยใช้กระบวนการการมีส่วนร่วม มีขั้นตอนในการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรดังนี้ 1) วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน 2) กำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตร 3) ออกแบบเนื้อหาหลักสูตร 4) สร้างหลักสูตรและทดลองใช้หลักสูตร 5) ประเมินผลการใช้หลักสูตร พบว่าหลังจากที่ทดลองใช้หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นพบว่าผู้เรียนมีความพึงพอใจสามารถปฏิบัติได้จริง และนำไปใช้ประโยชน์ต่อชีวิตประจำวันได้ งานวิจัยของกิตติรัช คงชะวัน (2553) ได้ศึกษาถึงรูปแบบการพัฒนาหลักสูตร ที่สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร ที่สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่พัฒนาขึ้นเรียกว่า LADIE Model ประกอบด้วยการทำความเข้าใจร่วมกัน (Learning) วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน (Analysis) ร่วมกันจัดทำหลักสูตรและตรวจสอบ (Design) การนำหลักสูตรไปใช้ (Implementation) และการประเมินหลักสูตร (Evaluation) หลังจากนำหลักสูตรไปใช้กลุ่มเป้าหมาย งานวิจัยของทัศนพร ประภัสสร, อินแก้ว คันทะวงศ์, และสมบุญรณ์ รอบรู้ (2550) ได้ศึกษา การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านแหวน อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมได้ทุกขั้นตอนในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปตามสถานการณ์ สภาพและความพร้อมของผู้เข้าไปมีส่วนร่วม ได้แก่ขั้นตอนการศึกษาชุมชน จัดทำร่างหลักสูตร ทดลองใช้หลักสูตร วิพากษ์หลักสูตรและคืนความรู้สู่ชุมชนและผลที่ได้รับจากการทำหลักสูตรท้องถิ่นคือกระบวนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

2. องค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรจากงานวิจัยนี้ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 คือ ชื่อหลักสูตร หลักการ จุดประสงค์ ระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกวิชาชีพ คุณสมบัติของผู้เรียน โครงสร้างของหลักสูตรวิชาชีพ คำอธิบายเนื้อหา การวัดและประเมินผล รายละเอียดของหลักสูตรวิชาชีพ (หัวข้อหลัก หัวข้อรอง วัตถุประสงค์ วิธีสอน/วิธีการ จัดประสบการณ์ สื่อสารเรียน/สื่อการฝึกอบรม การวัดและประเมินผล) ส่วนที่ 2 แผนการเรียนการสอน/แผนการจัดการความรู้ ส่วนที่ 3 เอกสารประกอบการเรียนการสอน/ใบเนื้อหาสาระ สอดคล้องกับการศึกษาของอัญชญา ศรีเรืองฤทธิ์, ปรีชา ศรีเรืองฤทธิ์ และณัชชา หุมณา (2552) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนภาษาอังกฤษสำหรับนักเรียนไทย ผลการวิจัยสรุปประเด็นได้ว่าหลักสูตรคือแบบแผนหรือ แนวทางในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนเพื่อให้เกิดความรู้และประสบการณ์ ในการสร้างหลักสูตรมีองค์ประกอบของหลักสูตรคือ วัตถุประสงค์เป้าหมายของหลักสูตร เนื้อหาที่จะใช้สอน ระยะเวลาในการสอน เทคนิควิธีในการสอน และการวัดและประเมินผลตามหลักสูตร

สรุป

ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล ประสบการณ์การทอผ้าของผู้ต้องขังในกลุ่มวิชาทอผ้าไหม พบว่า กลุ่มผู้ต้องขังส่วนใหญ่ มีอายุช่วง 31-35 ปี สัญชาติไทย เชื้อชาติไทย ภูมิลำเนาในจังหวัดเชียงใหม่ ระดับการศึกษาสูงสุดระดับประถมศึกษา ผู้ต้องขังส่วนใหญ่ไม่เคยทอผ้าก่อนเข้าในทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่เมื่อมีการออกแบบหลักสูตร ทดลองและนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินและปรับปรุงหลักสูตร จึงได้หลักสูตรวิชาชีพอทผ้าไหมของทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่ ดังนี้ ชื่อหลักสูตร “หลักสูตรวิชาชีพอทผ้าไหมยกดอกลำพูน (ลายนารีสามผืน เป็นลายลิขสิทธิ์ของทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่) จุดประสงค์หลักของหลักสูตร คือ ผู้ต้องขังมีความรู้และความเข้าใจในเรื่องวัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือที่ใช้ในแต่ละกระบวนการทอผ้าไหมจนเกิดทักษะ ระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกวิชาชีพ ผู้เรียนจะได้รับการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ รวมระยะเวลาในการฝึกอบรมวิชาชีพ จำนวน 380 ชั่วโมง โครงสร้างของหลักสูตรวิชาชีพ (เนื้อหา/หน่วยการเรียนรู้) ประกอบด้วย (1) รู้จักกลุ่มวิชาชีพอทผ้าไหม ทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่ และภาพรวมของกระบวนการทอผ้าไหม (2) รู้จักวัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือที่ใช้ในการทอผ้าไหม (3) การกรอไหม (4) การสาวไหม (4) การเข้าพันหัวและเข้าหัวม้วน (6) การเก็บตะกอกเขาเหยียบ/การเก็บตะกอกผืนผ้า (7) การเขียนลาย (8) การคัดลาย (9) การเก็บตะกอดอก (10) การทอผ้าและตรวจเช็คความเรียบร้อยของผืนผ้า (11) การตลาดผ้าไหมไทย จำน (12) การวัดและประเมิน **วิธีการสอน/วิธีการจัดประสบการณ์** การบรรยาย การสาธิต การสอนโดยการลงมือปฏิบัติ การสอนแบบตัวต่อตัว **สื่อการสอน** อุปกรณ์สาธิต/ของจริง วัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือที่ต้องใช้ในแต่ละขั้นตอน ใบเนื้อหา/เนื้อหาสาระ อุปกรณ์จัดบันทึกของผู้เรียน โปรแกรมช่วยสอน/สื่อกระบวนการสอนโดยคอมพิวเตอร์ **การวัดและประเมินผล** การแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น การสุ่มถาม การสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน การตรวจผลงานจากการปฏิบัติงานจริง

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ คือ ประเด็นเรื่องของการวัดและประเมินผู้เรียน เสนอแนะให้มีวิธีการประเมินผู้เรียนใหม่ โดย (1) การซักถาม-สุ่มถามผู้เรียน (2) ผู้สอนสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนในเรื่องความสนใจและความถนัด วิธีการปฏิบัติงานและการแก้ปัญหา (3) ผู้สอนประเมินผลงาน/ตรวจผลงาน (4) ผู้เรียนใหม่ประเมินตนเอง ในด้านความรู้และทักษะก่อน-หลังการอบรม และความสนใจและความถนัดของตนเอง สำหรับข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป คือ ควรมีการนำหลักสูตรนี้มาทดลองใช้อีกครั้ง และปรับปรุงให้สมบูรณ์มากขึ้น รวมทั้งต่อยอดสู่การสร้างผู้ต้องขังให้เป็นครูสอนทอผ้าไหม ให้เป็นบุคคล (ผู้ต้องขัง) ต้นแบบที่เป็นครูสอนทอผ้าไหมในทัณฑสถานหญิงต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กิตติธัช คงชะวัน.(2553). รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- ทัศนีย์พร ประภัสสร, อินแก้ว คันทะวงค์ และ สมบูรณ์ รอบรู้. (2550). **การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านแหวน อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. อ้างอิง บัณฑิต. (2542). **ทฤษฎีหลักสูตร: การออกแบบหลักสูตรและพัฒนา**. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.
- รจนา ชื่นศิริกุลชัย. (2542). **การค้นคว้าอิสระเรื่องการศึกษาผ้าไหมยกดอกลำพูน**. ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอาชีวศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมยศ สีขาว และ พรกมล ระหาญนอก. (2557). **การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจากภูมิปัญญาชาวบ้าน จังหวัดเลยโดยใช้กระบวนการการมีส่วนร่วม**. เลย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- สุมิตร คุณานุกร. (2532). **หลักสูตรการสอน**. กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์.
- อัญชญา ศรีเรืองฤทธิ์, ปรีชา ศรีเรืองฤทธิ์ และ ณัฏชา หุมนนา. (2552). **การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนภาษาอังกฤษสำหรับนักเรียนไทย**. เพชรบูรณ์: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- เอกสารประกอบการนำเสนอการตรวจประเมินเพื่อขอรับรองวุฒิความเป็นเลิศด้านการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ประจำปี 2560**. [อัดสำเนา]. (2560). เชียงใหม่: ทณฑสถานหญิงเชียงใหม่.
- Oliva, P. E. (1992). *Developing the Curriculum*. New York: Happer Colins.
- Saylor, J. G. ; Alexander, W. M. & Lewis, A. J. (1981). *Curriculum Planning for Better Teaching and Learning*. New York: Holt Rinehart and Winston.
- Taba, H. (1962). *Curriculum Development: Theory and Practice*. New York: Harcourt.